

Olieslachtoffers in het Waddendistrict januari februari 1987.

OILED BIRDS IN THE WADDEN SEA AREA, JANUARY - FEBRUARY 1987.

Karel A.M. Engelen, Neder-
lands Stookolieslachtoffer-
Onderzoek, regio Friesland.

Inleiding

Begin januari 1987 verschenen alarmerende berichten in de landelijke pers naar aanleiding van een olie-incident in de Waddenzee. Een kleine lozing van olie in dit gebied had de dood van duizenden vogels, vooral eenden, tot gevolg. In deze bijdrage wordt een inventarisatie van de gebeurtenissen gegeven.

Verloop van het olie-incident

De eerste berichten met betrekking tot de ramp drongen op 9 januari 1987 door in radio- en televisiejournals. De volgende dag verschenen korte berichten in vrijwel alle Nederlandse kranten van wat, naar het zich liet aanzien, een grote olieramp in de Waddenzee moest zijn. Duizenden vogels zouden het slachtoffer zijn geworden van een olievlek aldaar. Rond dezelfde datum, te weten op 10 januari, viel een winter in, die zo streng was dat het onderzoek op de kust sterk belemmerd werd. Sneeuw en ijs maakten dat de vogels onbereikbaar wreden en het duurde lange tijd voor er enige duidelijkheid begon te ontstaan ten aanzien van de precieze omvang van het olie-incident. In de verschillende media werd aanvankelijk gesproken van vele duizenden vogels en een ramp, nog omvangrijker dan die in 1969 (Swennen & Spaans 1970). De eerste tellingen en verzamelacties leverden echter 'slechts' enkele honderden olie-vogels op. Pas geleidelijk aan bleek dat de omvang van het incident inderdaad aanzienlijk was. In het Waddengebied werden ruim 6000 olieslachtoffers aange-
troffen.

Materiaal en methode

Voor dit onderzoek werd 303 kilometer kust te voet, per fiets of met een auto onderzocht op de Waddeneilanden, de Friese en Groningse kust en in de kop van Noord-Holland. Zowel dode als levende vogels werden op de meeste plaatsen verzameld en respectievelijk vernietigd of naar opvangcentra gebracht. Grote problemen ontstonden door de grote hoeveelheden ijs op het wad en het strand. De veerdiensten naar de eilanden en dus ook het vogeltransport naar de opvangcentra verliepen zeer onregelmatig. Grote aantallen vogels moesten daardoor soms in primitieve omstandigheden tijdelijk op de eilanden gehuisvest

worden. Ook het telwerk werd door het ijs belemmerd. Bij het opsporen van de vogels werden de eilandbewoners geplaagd door hoge sneeuwduinen en oprukiend ijs.

Medewerkers

Van 29 medewerkers werden tellingen ontvangen. In Friesland en Groningen waren dat: D. Blok, K. Engelen, J. Feddema, M. Geertsma, P. v.d.Geest, B. Ilenstra, F. de Ilek, E. van Hījum, J. de Jong, P. de Jong, S. Lancee, G. van Leeuwen, B. Mulder, D. Miedema, O. Overdijk, A. v.d. Spoel, D. Schut, D. Stienstra, D. Visser, F. Visser, K. Zwaan.

In Noord-Holland werden door H. Brugge, K. Camphuysen, J. van Dijk, P. Dijkhuizen, F.J. Maas, P. Postma, C. Swennen en R. Witte gegevens verzameld. Zonder de enthousiaste hulp van deze mensen was het mij niet gelukt dit verslag te maken. Mijn hartelijke geldt hun allen.

Resultaten

In tabel 1 is een lijst gegeven van de aangetroffen aantallen vogels op de kust in januari en februari 1987. Ook de levende olieslachtoffers zijn in dit overzicht opgenomen. In werkelijkheid zal het getroffen aantal vogels nog iets hoger zijn geweest. Verschillende tellers meldden namelijk dat grote aantallen kadavers ondergestoven waren in het zand of wegzakten in het slik. Enkele mensen meldden olieslachtoffers in het binnenland. Zo vond men zelfs in de bossen op Texel vogels met olie. Ook van deze dieren zal het merendeel aan de aandacht ontsnapt zijn.

SOORT	WADDENGEBIED				TOTAAL
	WESTELIJK DEEL*		OOSTELIJK DEEL**		
	+ olie	- olie	+ olie	- olie	
<i>Gavia stellata</i>	1	-	19	-	20
<i>Gavia arctica</i>	-	-	14	-	14
<i>Tachybaptus ruficollis</i>	-	-	2	-	2
<i>Podiceps cristatus</i>	9	8	34	9	60
<i>Podiceps griseogena</i>	2	-	4	-	6
<i>Podiceps auritus</i>	-	-	3	-	3
<i>Podiceps nigricollis</i>	2	-	4	-	6
<i>Fulmarus glacialis</i>	1	-	10	2	13
<i>Sula bassana</i>	1	-	5	1	7
<i>Phalacrocorax carbo</i>	-	-	-	1	1
<i>Ardea cinerea</i>	-	-	-	2	2
<i>Cygnus olor</i>	-	-	-	4	4
<i>Cygnus cygnus</i>	-	-	-	1	1
<i>Anser anser</i>	-	-	1	-	1
<i>Branta bernicla</i>	-	2	17	14	33
<i>Tadorna tadorna</i>	3	3	39	40	85
<i>Anas crecca</i>	-	-	-	1	1
<i>Anas platyrhynchos</i>	-	4	1	8	13
<i>Anas acuta</i>	-	-	-	1	1
<i>Aythya ferina</i>	-	-	2	-	2
<i>Aythya fuligula</i>	7	1	7	7	22
<i>Aythya marila</i>	135	12	433	35	615
<i>Somateria mollissima</i>	2508	21	2569	153	5251
<i>Clangula hyemalis</i>	2	-	-	-	2
<i>Melanitta nigra</i>	36	2	182	1	221

SOORT	WADDENGEBIED				TOTAAL
	WESTELIJK DEEL		OOSTELIJK DEEL		
	+ olie	- olie	+ olie	- olie	
<i>Melanitta fusca</i>	2	2	4	-	8
<i>Bucephala clangula</i>	8	1	10	5	24
<i>Mergus serrator</i>	2	2	17	1	22
<i>Mergus merganser</i>	-	-	13	-	13
<i>Callinula chloropus</i>	-	-	-	1	1
<i>Fulica atra</i>	-	3	3	42	48
<i>Haematopus ostralegus</i>	20	254	10	2219	2503
<i>Pluvialis squatarola</i>	-	1	-	-	1
<i>Vanellus vanellus</i>	-	-	-	1	1
<i>Calidris canutus</i>	-	1	12	-	13
<i>Calidris alba</i>	-	1	-	-	1
<i>Calidris alpina</i>	-	-	6	3	9
<i>Numenius arquata</i>	-	-	1	38	39
<i>Tringa totanus</i>	-	2	-	14	16
<i>Arenaria interpres</i>	-	1	4	4	9
<i>Stercorarius skua</i>	-	-	1	-	1
<i>Larus ridibundus</i>	-	10	4	28	42
<i>Larus canus</i>	5	15	81	39	140
<i>Larus argentatus</i>	4	8	79	136	227
<i>Larus marinus</i>	2	2	28	15	47
<i>Rissa tridactyla</i>	2	-	84	1	87
<i>Uria aalge</i>	98	1	213	-	312
<i>Alca torda</i>	1	1	21	-	23
<i>Cephus grylle</i>	-	-	1	-	1
<i>Alle alle</i>	-	-	6	-	6
<i>Fratercula arctica</i>	-	-	1	-	1
diversen	-	-	-	8	8
TOTAAL	2851	358	3945	2835	9989

tabel 1. Aantal gevonden vogels in januari-februari 1987 in het Waddengebied, opgesplitst in wel en niet met olie besmeurde exemplaren.

table 1. Numbers of birds found, January-February 1987, in the Wadden Sea area, including birds with or without oil in their feathers.

- * westelijk deel van het Waddengebied (gegevens van Texel, Noorderhaaks, kop van Noord-Holland, Natuur Recreatie Centrum Texel, NIOZ Texel en opvangcentrum "De Horst" Bergen, Waterschap Texel)
- ** oostelijk deel van het Waddengebied (gegevens van Vlieland, Terschelling, Ameland, Schiermonnikoog, Afsluitdijk, Friesland en Groningen)

Van de talrijkste soort, de Eiderend *Somateria mollissima*, zijn de vondsten in tabel 2 nog verder naar vindplaats opgesplitst. Veruit de grootste aantallen werden op Vlieland en Texel aangetroffen. Op de Friese/Groningse kust en op de meest oostelijke Waddeneilanden bleven de vondsten beperkt tot enkele honderden vogels.

Uit een onderzoek van Rijkswaterstaat bleek, dat de olie waarschijnlijk begin januari, tussen Kornwerderzand en Vlieland, is geloosd door een vissersvaartuig, vermoedelijk uit Urk, varend richting Harlingen. Het blijft raadselachtig waarom dit is geschied, daar overtollige olie gratis kan worden afgegeven in Harlingen en Lauwersoog.

	met olie <i>oil-fouled</i>	zonder olie <i>not oil-fouled</i>	TOTAAL
Friese kust	142	8	150
Schiermonnikoog	214	121	335
Ameland	362	20	382
Terschelling	550	-	550
Vlieland	1301	4	1305
som oostelijk deel	2569	153	2722
NIOZ Texel	1900	-	1900
NRC Texel	33	-	33
Waterschap Texel	80	-	80
Noorderhaaks	105	-	105
Den Helder e.o.	212	-	212
opvangcentr. Bergen	91	-	91
restgebied	87	20	107
som westelijk deel	2508	20	2528
TOTAAL	5077	173	5250

tabel 2. Verdeling van de aangetroffen Eidereenden over het gebied, januari-februari 1987. Inbegrepen in het totaal zijn 811 levende exemplaren.

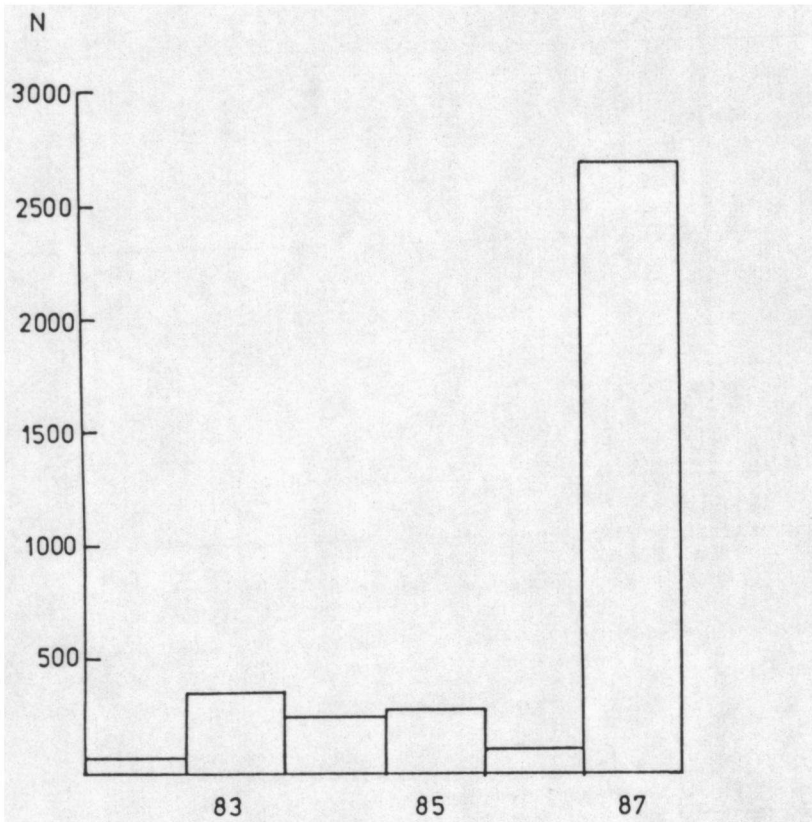
table 2. Distribution of the Eiders found in the Wadden Sea area, January-February 1987. Included are 811 individuals being still alive at the time they were found.

Discussie

Uit de gegevens blijkt overduidelijk dat de Eiderceend veruit de zwaarste verliezen heeft geleden. Op de Friese kust werden de eerste twee maanden van 1987 2722 exemplaren aangetroffen. Dit is ongeveer tien maal zo veel als in dit gebied gebruikelijk is (figuur 1). Ook onder de Topperceenden *Aythya marila* was de sterfte aanzienlijk. Vooral op de Afsluitdijk werden grote aantallen Toppers gevonden.

Bij de ramp in 1969 werden vooral enorme aantallen Zwarte Zeeëenden *Melanitta nigra* aangetroffen (Swennen & Spaans 1970). Dat het aantal slachtoffers bij deze soort nu vrij klein is gebleven, zal het gevolg zijn van de plaats waar de olie ditmaal werd geloosd. De meest op de Noordzee verblijvende Zwarte Zeeëenden zijn daardoor goeddeels buiten schot gebleven.

Ook steltlopers en ganzen, waarbij normaal zelden olie op het verenkleed aangetroffen wordt, werden bij deze gelegenheid als olieslachtoffers gevonden. Dit suggereert dat de olie op het bij laag water droogvallende wad heeft gelegen. Door de invallende strenge vorst is ook olie ingevroren in het zeewater, waardoor later tijdens de dooi een tweede olieverontreiniging plaats vond. Verschillende meldingen begin maart van nog levende olie-cenden (Toppers en Eiders) op Vlieland en Kornwerderzand bevestigen dit.

figuur 1. Aantal geregistreeerde vondsten van Eidereenden in de maanden januari en februari in de periode 1982-1987 in de gebieden Vlieland, Terschelling, Ameland, Schiermonnikoog en Friese kust.

figure 1. Numbers of Eiders found dead or alive in the months January and February in the E-part of the Wadden Sea area in the period 1982-1987.

Het enorme aantal dode Scholeksters *Haematopus ostralegus*, vooral in het oostelijk deel van het Waddengebied, is een gevolg van de strenge vorst. Ook in andere delen van het land, met name in Zeeland, werden grote aantallen winterslachtoffers bij deze soort vastgesteld (Berrevoets 1987).

De gevolgen van de toch betrekkelijk geringe olielozing maken eens te meer duidelijk hoe kwetsbaar het Waddengebied is. In het verleden is al vele malen aangetoond dat het niet de hoeveelheid olie is, die bepalend is voor de sterfte onder de vogels, maar veeleer de plaats en het tijdstip van de lozing. Het is volkomen onbegrijpelijk dat het uitgerekend een visser moest zijn, die deze volkomen onnodige slachting op zijn geweten heeft.

Diverse opvangcentra zijn ook ditmaal weer ingeschakeld bij de pogingen te redden wat er te redden viel. Na een bericht op het NOS-televisiejournaal met het advies om de zinloze ervalidatiepogingen te staken werden echter vele slachtoffers alsnog afgemaakt. Uiteraard heeft dit weer de nodige woede gewekt bij de asielhouders die al het mogelijke deden om de vogels toch te redden. Op Texel zijn inmiddels schoongemaakte vogels geringd en vrijgelaten, in verband met een onderzoek naar de overlevingskansen van vogels die met olie in aanraking geweest zijn.

Literatuur

- Berrevoets, C.M. 1987. Vogelsterfte in de Oosterschelde: drie winters vergeleken. *Sula* 1 (2): 44-45.
- Swennen, C. & Spaans, A.L. 1970. De sterfte van zeevogels door olie in februari 1969 in het Waddengebied. *Vogeljaar* 18: 233-245.

Summary

As a result of a small oilspill by a fishing vessel, probably from the village of Urk, in the western part of the Dutch Wadden Sea in the beginning of January 1987 rather large numbers of birds became oiled. The registration of the impact on the birds was severely hampered by extremely cold weather. Frost and snow made the usual coverage of the beaches and the dikes searching for corpses in many cases virtually impossible. However, when the ice-cover melted during February, a more complete coverage could be obtained. Data from recovery-centres were used as well. Table 1 shows the total numbers of birds found dead or alive. Evidently Eiders suffered the gravest losses: more than 5000 birds were found oiled. Unlike the previous oil disaster in the Wadden Sea area in 1969, when oil came in from the North Sea, Common Scoters were not found in significant numbers. This was probably due to the origin of the oil spill. The incidence of oil-fouling in waders and geese, species normally little affected, suggests that the oil had penetrated the tidal mud flats as well. This incident has once again demonstrated the great vulnerability of the Wadden Sea area for oil spills. Especially Eiders, which winter here in great numbers, may suffer heavy losses.

Karel A.M. Engelen, NSO, W. Dijkstrastraat 14, 8602 AT Sneek.